

Вуаеризм у романі Дж. Фаулза «Мантиса»

У даній статті досліджується актуальна для творчості Дж. Фаулза проблема вуаеризму на прикладі його роману «Мантиса». Актуальність теми пов'язана з відсутністю глибокого аналізу вітчизняними літературознавцями творчості Дж. Фаулза, зокрема його роману «Мантиса» та проблеми вуаеризму.

Пояснюючи назву власного роману, а отже і його зміст, Дж. Фаулз пише, що мантиса – це додаток порівняно малої важливості (Оксфордський словник англійської мови – Oxford English Dictionary). У романі письменник розкриває проблеми власної творчості, наявні як у його романах, так і ті, що властиві творчості взагалі, та виставляє їх у пародійному світлі. У романі поруше-

но такі питання як взаємини з мистецтвом, ставлення до політики й соціальних проблем, до жінки, літератури та театрального мистецтва, а головне висвітлюються проблеми творчості; структуралізм та постмодернізм, проблеми романного жанру та сучасного роману. У «Мантисі» відчувається відлуння майже усіх творів письменника: «Маг», «Деніел Мартін», «Колекціонер», «Жінка французького Лейтенанта», «Маггот». Отже, в дійсності роман «Мантиса» є дуже важливою сходинкою у творчості Джона Фаулза: «Добавление принципиальнейшее. Фаулз это знает, и, значит, шутит уже в названии. То есть это НЕ мантисса» (Л. Баткін). І дійсно, Дж. Фаулз написав роман, який пародіює абсолютно все, навіть сам себе. У ряді проблем, які Дж. Фаулз порушує в романах – проблеми вуаеризму та ексгібіціонізму як невід'ємна частина творчості будь-якого письменника. Демонструючи по суті власний авторський процес дослідження гендерних сексуальних взаємин, Дж. Фаулз одночасно ставить читача у положення вуаериста, запрошуючи його взяти участь у фантазіях, які містять у собі владу автора над читачем. Протягом усього роману Дж. Фаулз залучає читачів до спільного вуаеризму та його власного ексгібіціонізму, ліквідуючи перешкоди між задоволеннями від уже написаного тексту, та приємне збудження від очікуваного письменницького процесу. Літературознавці (І. Бессмертна, Б. Ленз) вважають найяскравішим проявом вуаеризму читачів у романі сцену, у якій стіни палати письменника Майлза Гріна раптово на декілька хвилин стають прозорими, і за героями спостерігають інші пацієнти клініки. Це метафора на роль читачів у тексті, які не залучені до дії й можуть лише спостерігати за подіями. Сексуальний акт – метафора на письменницький процес, безмовними глядачами акту творення є читачі, які спостерігають цей акт і лише через їхнє посередництво текст (світ вигаданий) стикається з реальністю. Саме у вуаеризмі читача полягає його співтворчість. Письменник же приречений на довічне ув'язнення, на самотнє безумство творця. Коли Майлз намагається піти з власного мозку, вважаючи його палатою психіатричної лікарні, саме це каже йому Ерато: «Ты не можешь выйти из собственного мозга». У багатьох аспектах механізми роботи творчої свідомості Дж. Фаулз досліджує з фрейдівської позиції, на чому сам не раз наголошував у різних інтерв'ю. Висловлюючи своє ставлення до романного жанру, він сказав:

Я скоріш віддам перевагу роману, у якому не все чітко пов'язано та поєднано, де присутня розмитість та неясність імпресіонізму, де ви будете не повністю певні у тому, що саме автор бажає, щоб ви думали...

У «Мантісі» автор не виступає суддею, сюжетні лінії розірвані та не мають конкретної мети. «Читач «Мантіси» ніколи не буде певен, де саме йому шукати думку автора... і він вимушений вступити з ним у співтворчість...» (Дж. О'Саліван). Усі форми вуаеризму у романі «Мантіса» зумовлені прагненням соціуму досліджувати підсвідомість, тобто таємниче, латентне, а більш за все контролювати та навмисно спостерігати за ним. Спостереження – це головний спосіб отримання знань. Бажання знати та отримувати знання Дж. Фаулз використовує як для створення, так і для контролю над задоволенням від вуаеризму. Бажання контролювати те, що бачать читачі та те, що бачать герої роману, передбачає у якомусь сенсі насолоду автора тотальним контролем над подіями у тексті. Таким чином, у романі «Мантіса» Дж. Фаулзом висвітлюється пряма та експериментальна боротьба між конкуруючими інтересами свободи та авторського контролю, балансування між чоловічим баченням та фемінізмом, фрагментарною та цілісною картиною. Погляд у «Мантісі» спрямовано всередину свідомості письменника, а, отже, доречно говорити про рефлексію свідомості самого Дж. Фаулза на сторінках роману, де досліджується еротизована й часто теоретично складна робота Майлза Гріна й його музи Ерато. Їхній інтертекстуальний і сексуальний двобій ілюструє постійну маніпуляцію один одним з метою створення більш вдумливого й творчого роману. Через уявні стосунки Майлз досліджує свої проблеми й свої таланти, відображаючи у деякому сенсі спостереження над самим собою. Оскільки історія відбувається виключно у голові Майлза, її персонажі отримують специфічний статус, як реальний, так і потенційний, тобто керований самим Майлзом як автором, так і випадковими діючими особами, які здатні його здивувати. Читачі таким чином зіштовхуються у якомусь сенсі з дикою мандрівкою крізь свідомість занадто рефлексуючого автора (Майлза, отже, і самого Дж. Фаулза), співпраця якого з музою виявляється спробою протистояти та пояснити власні проблемні погляди на роль жінки й сучасний стан літератури.

У статті розглянуто способи досягнення читацького вуаеризму в романі «Мантиса» Дж. Фаулза, де досліджуються гендерні сексуальні взаємовідносини на прикладі співтворчості письменника та музи, метою ментального та сексуального двобою яких стає написання довершеного та творчого роману. Під час розвитку подій читач з волі автора опиняється у позиції вуаериста, піддивляючись сексуальний акт Майлза та Ерато, який є метафорою на творчий процес.